

SEVAN NİŞANYAN'A CEVAP

Yunus ZEYREK

Sevan Nişanyan'ı tanır mısınız? Bir zamanlar kripto *Taraf* gazetesinde Türkçeyle eğlenen yazılar yazardı. Birkaçını tesadüfen görmüş fakat ciddiye almamıştım. Kelimelerle gayriciddî bir üslûpla uğraştığından, hatta ara sıra dinî değerlere saldırdığından başka hakkında herhangi bir bilgiye sahip değildim. Nihayet medya organlarında onun İzmir taraflarında bir köyü ele geçirecek

güya turizmle uğraşmak istediğine dair haberler çıkmaya başladı. Meğer bu köy de SİT alanı olmasından dolayı imara kapalıymış! Sevan, kanun ve devlet tanımadan bildiğini okumaya devam edince yargılanmış ve hapse girmiş. Fakat, bir yolunu bulup izinle dışarı çıkınca soluğu Yunanistan'da almış ve oradan iltica talebinde bulunmuş. Sosyal medya aracılığıyla nevi şahsına münhasır hafif-meşrep mesajlar atmaya devam etmektedir.

Şimdi bunlardan bize ne diyebilirsiniz! Fakat öyle değil. Sevan bu defa sivri dilini Ahıska Türklerine uzatmış. Haberim yoktu, bazı hemşehriler haberdar ettiler. Yazdıklarını okudum. Hiç şaşırtmadı. Aynı seviye ve aynı hafiflikle, Artvin, Ardahan ve Ahıska üzerine cahilâne şeyler yazmış. Bazı şahıslar da, her zaman ve her yerde rastlanacağı gibi, Sevan'ın saçmalıklarını sahiplenmiş! Köksüzlük böyle bir şey...

Sevan'ın söyledikleri, öteden beri bazı Gürcü kalemlerinin de iddiaları arasında olmasından dolayı ilgi çekicidir. Bu iddiaların merkezinde "Artvin, Ardahan ve Ahıska bölgesinde Türklük yoktur; dolayısıyla Ahıska Türkleri ifadesi de sonradan çıkarılmıştır." şeklinde hulâsa edebileceğimiz bir iddiada bulunmaktadır.

Bu tür iddiaları, tamamen deli saçması yahut da bitmez tükenmez Türk nefretiyle izah edebiliriz. Bu iddia sahiplerine ne desen anlamazlar. Ama biz yine de onlara kanelara birkaç cümle söyleyelim. Belki bu arada Sevan da bir şeyler öğrenir! Bahsi

uzatmamak için teferruatlı kaynak ve dipnot vermeyeceğim. Eser adı zikredeceğim, meraklısı bakar. Sevan eser adı bile zikretmemiştir!

Sevan diyor ki (kendi imlâsıyla): "1992-93'ten sonra resmileşen öğretiyeye göre Artvin merkez ilçe ile Yusufeli, Ardanuç ve (Meydancık hariç) Şavşat ilçeleri ve Ardahan Posof halkı "Ahıska Türkü" sayılıyor. Adı geçen beş ilçenin özelliği, bu yerlerdeki "eski" yer adlarının yüzde 90 ila 92'sinin Gürcüce olması. Kalanlar Ermenice. Türkçe yer adı, son yüzyılda ihdas edilenler dışında, iki üç tane. Yüzde birden az."

Görüldüğü gibi Sevan, yer adlarından hareketle bölgenin Türk değil bir Gürcü toprağı olduğunu ileri sürerek bu tezleri sık sık öne süren bazı Gürcü şovenistlerine arka çıkıyor. Hatta Ermenilere de pay çıkarıyor! Bugün bölgedeki yer adlarının ekseriyetinin günümüz Türkçesinde bulunmayışı onlara böyle bir fikir veriyor. Yer adları derken sadece meskûn mahalleri kastediyoruz. Yoksa arazi, semt, dere, tarla, çayır, pınar, kaya, adlarının çoğu Türkçedir; örnekleri **Posof'un Çizgileri** adlı kitabımızda görülebilir.

Meskûn mahallere gelince bugünkü Türkiye Türkçesi, gelmiş geçmiş Türk topluluklarının tarihî Türkçesini temsil etmekten uzaktır. Unutmamalı ki bölgeye milattan önceki asırlarda **Sakalar** gelmiş, bir medeniyet kurmuş ve yüzyıllarca burarlarda yaşamışlardır. Karadeniz'in adı eski asırlarda **İskit (Saka)** Denizi olarak anılmıştır. Sakaların

Türk olduğu artık tartışılmıyor bile. Milattan sonra Hunlar ve İdil havzasından Bulgar Vanandlar gelmişler. Bölgede Hun'lu isimlere rastlamaktayız: *Hunan, Hunemis...* Bulgarlar'dan *Ulgar, Barkal* ve *Bolkar* gibi dağ isimleri kalmış... Selçuklulardan önce Kars bölgesinin *Vanand* olarak anıldığını da hatırlamalı. Avarların bir isminin de *Varxuni* olduğuna göre Ahıska'da *Varxan* ve Posof'taki *Varxana* gibi köy isimleri kimin izleri olabilir... Ardanuç'ta *Pantalux, Üç Kürün, Tek Mezar, Buğa Tepesi, Kuru Göl* gibi meskûn mezra isimleri nasıl açıklanır? Bu isimlere bölgede sık rastlanır. *Panta*, bölgede *ahlat'*a verilen isimdir. *Kürün*, ağaçtan yapılmış *yalak* demektir. Bu kelime Kür Irmağı'nı hatırlatıyor, o da Gürcüce mi? Yine Ardanuç'ta türbe ve ziyaret yerleri çok ilgi çekicidir. Bu isimler birkaç senenin değil, yüzyılların yadigârı olmalıdır: *Camandar Baba, Horasan Baba, Ağbaba, Koçuvan Baba...*

Gürcistan'da bütün yer adlarının Gürcüce olduğu iddia edilebilir mi? *Bağdat, Beşavul, Sıgnak* isimleri Gürcüce midir? Güney Gürcistan'da asıl adı *Barmaxsız* olup bugün *Tsalxa/Zalka* denilen kasabanın Ermeni köyleri şu isimleri taşımaktadır: *Aşqala, Çift Kilise, Kuşçu, Dereköy, Daşbaş, Xaçköy, Kızılkilise*. Diğer köylerden de birkaç örnek verelim: *Başköy, Beştaş, Çatak, Karakom, Tekkilise, Yedikilise...*

Etimolojiyi çok seven Sevan'a bir örnek daha verelim: Ahıska yakınlarında, Türk sâkinleri sürgüne gönderilmiş ve mâbedi bugün ahır olarak kullanılan **Sakunet** köyünü bilir misiniz? Gürcücede Sabir ön ektir. Gürcistan'ın adı olan *Sa-kartvelo*'da görüldüğü gibi. Kelimenin sonundaki *-et* de bir ektir. *Os-et, Urus-et* gibi. Geriye ne kaldı: **Kun!** Bu isim size kimleri hatırlatıyor? K/h seslerini değişkenliği ile bölgedeki *Hunemis, Hunan* gibi yer isimlerini yukarıda zikretmiştik.

Ahıska ismini *Axaltsikhe* şeklinde söylemekle neyi örtüyorsunuz? *Yeni Kale* anlamında *Axaltsikhe* dediğiniz yerin eski ve asıl adı **Ahıska**. Zaten *Dede Korkut Kitabı*'nda da **Akıska Kal'ası** olarak anılmaktadır. *Dede Korkut Kitabı* demişken hatırıma geldi: Bu kitapta geçen olayların coğrafyası Doğu Anadolu, Azerbaycan ve Gürcistan sahasıdır. Bu hikâyelerde Müslüman Oğuzlarla Hristiyan Kıpçakların savaşları anlatılmaktadır. Fakat bu âbide eserinde ne Ermeni var ne de Ermenistan! Sevan bu konuyu da aydınlatmalı.

Biz birçok medeniyetin gelip geçtiği bu bölgede yer adlarını saf bir dille izah etmenin çok anlamsız olduğu kanaatindeyiz? *Ardahan, Artvin, Ardaşen, Ardış* (Erciş) gibi isimlerin Urartu tanrısının

hatırası olduğu da hesaba katılmalı. Bu bölgedeki isimlerin Gürcüce olduğunu ancak ve ancak Merab Beridze iddia edebilir. Zira o, ilim ahlâkını bir yana bırakmış, Rus yumruğu sayesinde ele geçirilmiş Ahıska'ya konmak yetmiyormuş gibi Ardahan'a, Ardanuç'a da göz dikmiştir. Yazdıklarının hiçbir bilimsel değeri yok. İsimleri eğip bükerek, kırk dreden su getirerek Gürcüceye tevili ediyor. Zavallı Beridze'nin Lomouri gibi ustaları da tarihte bu topraklarda Türk izine rastlanmadığını iddia edecek kadar kafayı bozmuşlardı. Hâlbuki bu topraklarda Türk'ü yok sayarsanız önce kendi tarih kaynaklarınızı yakmanız gerekir.

Sevan'ı dinliyoruz: "Sınırım ötesinde kalan Ahıska (Akhaltsikhe) ile beraber bu yerler tarihte ayrı devlet olmuş. Gürcü krallığının beylerinden biri olan Sarkis Cakeli 1260'larda Moğol Hanıyla anlaşıp, başkenti Ahıska olan Meskheti diyarında hükümdarlık ilan etmiş. Soyundan gelenler 300 küsur yıl boyunca devleti sürdürmüşler. 1570'lerde Ahıska beyi 2. Menuçihir Cakeli İstanbul'da törenle Müslüman olup Mustafa Paşa adını almış. Yerine geçen kardeşi Beka da ehl-i sünnet yolunu seçip Sefer Paşa olmuş. Hıristiyan tebaalarını da aynı yola davet etmişler. Çıldır beylerbeyliği makamını babadan oğula sürdürmüşler. Aile halen devam ediyor. Demirel ve Çiller zamanında bakan olan rahmetli Hasan Ekinci o sülaleden olduğunu bana anlatmıştı."

Sevan burada çok isabetli bir tespitte bulunmuş ve Posof'un Cak Kalesi'nde oturan İlbeyleri yani İlhanlılar zamanında hükümet olmuş Kıpçak Atabeklerini anmış. "*Vakhuşt Bagration'un Gürcü Vekâyinamesi (Kartlis Tskhovreba), bölüm 18, bu konuda asli kaynaktır.*" diyerek sağlam bir kaynak da vermiş. Kıpçak ve Buntürklerin Gürcistan coğrafyasında nasıl etkili olduklarını işte bu kaynaktan öğreniyoruz. Makedonyalı İskender orduları Kafkasya'ya geldiğinde onlara karşı koyan **Buntürk** ve **Kıpçaklardan** açıkça bahseden bu kaynak, 1118 yılında kuzeyden gelen Yeni Kıpçak dalgasını da ayrıntılı olarak haber vermektedir. Güneyden gelen Selçuklu Oğuz akınları karşısında aciz kalan Gürcistan'ın Bagratlı Kralı II. David, Kafkaslar kuzeyine giderek kayınpederi olan Kıpçak Başbuğu Şaruhan oğlu Atrak'ı ülkesine davet etti. Bu davet üzerine 40-50 bin aileden meydana gelen bir Kıpçak göçü yaşandı. Her aileden bir asker alınarak kurulan Kıpçak ordusuyla Gürcistan rahat bir nefes aldı. 50 bin aileden meydana gelen ve nüfusu o devir de yüz binlerle ifade edilen bu Kıpçaklar, Selçuklu savaşlarında Tiflis'i kurtarmış, hatta

Erzurum kapılarına dayanmışlardı. Daha sonra bunlar arasından çıkan ve devletin ordu ve maliyesini yöneten *Kubasar, Akbuğa ve Kutlu Arslan* gibi devlet adamları tarihe geçmiştir. **Atabek** unvanı alan ve İlhanlılar zamanında hükümet olan bu hanedan, *Kağızman, Kars, Pasinler, İspir, Tortum ve Batum'dan Ahıska ve Azgur Boğazı'na* kadar uzanan topraklara tam 310 sene hükmetmiştir. Gürcistan'da okullarda okutulan tarih atlasında da bu coğrafya *Sa-Atabago/Atabek Yurdu* olarak anılmaktadır.

Atabek Yurdu, Gürcülerden değil, 1578 yılında Safevîlerden Osmanlı Devleti'ne geçmiştir. Sevan'ın isimlerini andığı buranın ilk Beylerbeyi Manuçahr/Mustafa Paşa ve Sefer Paşa Atabek ailesindedir. Osmanlı tarihinde bu aileden olup iz bırakmış daha nice devlet adamları var. Sevan'ın bunları öğrenmesi için de **Ahıska Araştırmaları** adlı kitabımıza bakması gerekir. Tabii ki önceleri *Ortodoks Hristiyan* olan Kıpçaklar daha sonra Müslüman olmuşlardır. Bunda şaşılacak bir şey yok.

Sevan'ın palavralarından biri de siyaset adamı Şavşatlı Hasan Ekinci ile ilgili yanlış bilgi vermesidir. Zira Sayın Ekinci'nin Atabek sülâlesiyle bir alakası yoktur. Fakat Artvin ve Şavşat'ta bu aileye mensup olanlar halen Atabek soyadını taşımaktadırlar.

Söz Sevan'da: "16. yy'dan önce de Müslümanlık eğilimleri var mıydı? Muhtemelen vardı. İlhanlıların Müslümanlığı seçtiği dönemde onlarla sıkı fıkı olmuşlar; Akkoyunlulara, Safevilere baş eğmişler. Mutlaka kültür ve personel alışverişi olmuştur."

Sevan nalına mıxına vuruyor. Atabeklerle İlhanlılar arasındaki münasebetler ayrı bir konu. Burada itiraz edilecek bir husus yok. Baş eğme konusuna gelince o devirde onlara baş eğmeyen kim vardı?

Sevan devam ediyor: "Peki Kıpçaklık var mı? O kısım tamamıyla hayal mahsulü gibi görünüyor. Şurası gerçek: 1100 yılı civarında Gürcü kralı 4. David, Türklerin harap ettiği Gürcü askeri aristokrasisini yeniden ayağa kaldırmak için kuzeydeki Kıpçaklarla anlaşmış, beyleriyle beraber 40.000 Kıpçak askerini ülkesine davet etmiş. Bunlar uzun süre Gürcü krallığında çeşitli roller oynamışlar, sonra bir kısmı Avrasya bozkırına geri dönmüş, gerisi yerleşip Gürcülere karışmış. Lakin özellikle Ahıska bölgesine yerleştiklerine dair en ufak bir belirti yok. Cakelilerin Kıpçak soylu olduklarına dair bir bilgi de yok. İşin kötüsü, "Ahıska Türklerinin" konuştuğu Türkçenin Kıpçakçayla (yani Kırım ve Volga Tatarcasıyla) bir alakası yok, bildiğimiz Türkiye (yani Oğuz) Türkçesi."

Ahıska, Artvin ve Ardahan halkı Kıpçak mı?

Sevan buna hayal mahsulü diyor ve burada da durmuyor. Hem Gürcistan'daki muazzam Kıpçak varlığından bahsediyor hem de Caklı Atabeklerin Kıpçak olduklarına dair belge yok diyor. Yani anlayacağınız her telden çalıyor. Hesabı Türk'le olduğu için onu yok saymayı hatta elinden gelse yok etmeyi amaçladığı aşikâr. Hem yüz binlerle ifade edilen bir halktan ve onlardan meydana gelen ordudan bahsediyor hem de onların çekip gittiğini söylüyor. Böyle garabet olur mu? Onların Gürcistan'ı iki ayağının üzerinde durur hâle getirdikten sonra taşı tarağı toplayıp gittiği nasıl iddia edilebilir? Kıpçakların başbuğu ve kralın kayınpederi Atrak Bey'in gittiğine dair bazı kayıtlar varsa da yüz binlerce insanın geri gittiğine dair hiçbir haber yoktur. Tam aksine onların iskân meselesi yüzünden krala suikastler düzenlediğine dair bilgiler var. Bu konuda Zeki Velidî Togan, *Kartlis Tskhovreba*'dan naklen şu bilgiyi vermekte ve Sevan'ı tekzip etmektedir: "Müslüman Türkmenlerden korkan Gürcüler, bu Kıpçakları geri göndermeyip Güney Kafkasya'da alıkoymak hususunda azami derecede gayret sarfederek onlara ülkenin en iyi yerlerini **ıkta** olarak verirlerdi. Bu cihetten Gürcü kaynaklarında Eski Kıpçaklar ve Yeni Kıpçaklar'ı ifade eden tâbirlere rast gelinmektedir."

Gürcistan'ın en parlak devri Kraliçe Tamar çağıdır (1184-1213). O çağa da Kıpçaklar damgasını vurmuştur. Devletin maliyesi ve ordusu onların elindeydi ve Kraliçe'nin hükümranlık hakkını sınırlandıracak güce sahiptiler. Ortodoks oldukları için Kıpçakların bir kısmının Gürcüleştigi söylenebilir. Bu husus bizim için bir problem teşkil etmez; aksine Gürcülerle akrabalığımızı gösterir. Ama dersiniz ki tamamını yuttuk, erittik; uçtu, gitti, kalmadı; buna kimseyi inandıramazsınız!

Sevan dil bahsine de dalıyor. Türk dili bahislerinde **Ahıska ağzı** olarak anılan bu coğrafyaya mahsus dilin, birçok hususta Anadolu ağızlarından farklı olduğu bir gerçektir. Burada uzun uzun örnekler verecek değiliz. Bu konuda Türk Dil Kurumu eski Başkanı Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun'un **Kars İli Ağızları** ile bizim **Posof'un Çizgileri** adlı kitabımıza bakılabilir. Ayrıca Gürcü Türkoloğu Sergey Cikia'nın bir makalesi de var; bol örneklerin verildiği bu makalenin tercümesi dergimizde de çıkmıştır. Bu halkın bugünkü dil özelliklerini izah ederken yüzyıllardan beri Osmanlı ve Türkiye gibi Oğuz dairesinde yaşadığını da göz önünde bulundurmamak lâzım.

Sevan saldırıya geçiyor: "Türkiye'de bu Kıpçak meselesini meşhur eden zat, Türk-İslam sentezinin ideologlarından Fahreddin Kirzioğlu'dur. Tezleri bildiğiniz deli saçmasıdır. Fakat Devlet'in belli

kademelerinde itibarı büyük olduğundan, 1960'lar-
dan itibaren Artvin-Şavşat-Posof ahalisinin "Kıp-
çak Türkü" olduğu tezi adeta gerçekmiş gibi öğre-
tilmiş, oraların halkı da sanki dünmüş gibi Kıpçak
atalarını hatırlamaya başlamıştır."

Görüldüğü gibi Sevan, merhum Hocamız
Prof. Dr. M. Fahrettin Kırzioğlu'na da saygısızca
saldırmaktan geri durmuyor. Türk tarihçiliğinde
Prof. Kırzioğlu (1917-2005)'nun ayrı bir yeri ol-
duğunu iyi bilen Sevan, kendini adam zannede-
rek başa güreşiyor. Bizde Kıpçaklarla ilgili kitap
çapında ilk eser, 1992 yılında Türk Tarih Kurumu
tarafından yayımlanan Prof. Kırzioğlu'nun **Yu-
karı Kür ve Çoruh Boylarında Kıpçaklar** adlı de-
ğerli eseridir. Bu arada yine aynı kurum tarafın-
dan iki defa basılan **Osmanlıların Kafkas Elleri-
ni Fethi** gibi dev eserini de hatırlatmalıyız. Peki,
Sevan bunları okumuş mudur? Okumuş olsaydı
bu kadar cür'etkâr olamazdı. Şu hususa da işaret
edelim ki bu coğrafyada Kıpçak varlığı üzerinde
duran ilk bilgin Kırzioğlu değildir. Gürcü ve Rus
kaynaklarını bir tarafa bırakırsak Türkiye'de bu
konuda ilk sözü söyleyen bilgin Türk tarihçiliği-
nin bir numaralı âlimi olan Ord. Prof. Dr. Zeki
Velidî Togan'dır. Ayrıca Prof. Dr. Akdes Nimet
Kurat'ı da anmalıyız. Her ikisi de Kırzioğlu'nun
çok sevdiği hocalarıdır. O, hocalarından aldı-
ğı bilgileri muazzam araştırma ve incelemelerle
genişleterek müspet kaynaklar ışığında konuyla
ilgili müstakil eserler vermiştir. Böylece Sevan'ın
da fark ettiği gibi Türk tarihçiliğinin eksik kalmış
bir cüzünü tamamlamıştır. Sevan bundan niçin
rahatsız oluyor ki...

Sevan diyor ki, "1991'de Stalin'in Orta Asya'ya
sürdüğü Ahıska Türkleri dünya basınına yansıyan-
ca, bu kez bu vatandaşlarımızın da "Ahıska Türkü"
olduğu keşfedilerek resmi tarih bir kez daha revize
edilmiştir. Şimdi bu güzel insanlara (ciddiyim, Art-
vinliler şekerdir) "Gürcü" olduklarını ima edecek
bir şey söylerseniz dayak yemeden nasıl kaçacağı-
nızı önceden planlamanız gerekir."

Sevan'ın ifade bozukluğunu tamir edersek,
Ahıska şehri ve çevresinde yaşamakta olan Müs-
lüman Türk ahali, Stalin tarafından 15 Kasım
1944'te Orta Asya ülkelerine sürgüne gönderil-
di. Sovyetler Birliği'nin yıkılmakta olduğu bir
zamanda 1989'da Özbekistan'da meydana gelen
olaylar bu halkın gün yüzüne çıkmasına sebep
oldu. Gürcistanlı yazarlar hemen onların Mesxi
ve Gürcü olduğunu yazmaya başladılar. Peki, bu
halk Gürcüydü de niçin sürdünüz? Zira sürgün
plânlarını hazırlayan Beriya da Gürcü, karara

son imzayı atan Stalin de Gürcü! Bu iki katilin
fecî ölümlerinden sonra onların hışmına uğra-
mış bütün topluluklar yurduna döndüğü hâlde
Gürcistan, Ahıska Türklerinin dönmesine niçin
müsaade etmedi?

Bu hercümerç zamanında Posoflular ve Artvin-
liler kardeşleriyle görüştüler. Baktılar ki Türkçenin
aynı ağızla konuşuyoruz. Zaten birçoğunun de-
deleri 1828 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra Ahıska
Çarlığa bırakılınca Ahıskalılar oradan göç ederek
Türkiye sınırında yerleşmişlerdir. Tabii Sevan bun-
ları bilmez ve anlamaz da... Artvinlilere şeker ata-
rak abuk sabuk şeyler yazar; dilin kemiği yok.

Sevan, Acaralılarla ilgili de bir şeyler söylüyor.
Müslüman Gürcü diyor, Acara lehçesi diyor... Bu
hususlarda sağlam bilgi isterse bizim **Acaristan ve
Acarlar** adlı kitabımızı bulup okumasını tavsiye
ederiz. Ama kendisi bilim ahlâkına sahip olsaydı,
Müslüman Acara halkının 1920'lerden sonra ma-
ruz kaldığı Hristiyanlaştırma yoluyla eritme zul-
münü de yazardı.

Sevan, yazısına şu ifadeyle başlamış: "Gürcü-
lerden bahis açmışken "Ahıska Türklerini" de es
geçmeyelim. Türk milletinin oluşum öyküsü aç-
ısından ilginç bir konudur."

Biz Sevan'ın saçma sapan iddialarına sağlam ce-
vaplar verdik. Fakat bu iddialarının "Türk milletinin
oluşum öyküsü" ile ne alâkası var? Onu anlayama-
dık. Yoksa bu ifadeyle büyük bir milletin engin tari-
hiyle alay mı ediyor? Ama Sevan da bilir ki, Kars'ta
Bizans vasalı olarak krallık eden atası Gagik gibi
korkudan vatanını parayla satıp Orta Anadolu'ya
kaçmak gibi bir zilleti tarih kaydetmemiştir!

Şimdi sorma sırası bizde: Siz niçin millî bir ha-
nedan çıkaramadınız? Yüzyıllarca Gürcistan, Ab-
hazya ve "seyyar Ermenistan"a hükmeden Bagrat-
lılarla Orbellileri Gürcülerle niçin bölüşemiyorsu-
nuz? Yoksa aranızda hallettiniz de biz mi duyma-
dık. 1950'li yıllarda Ermeni H. Kurdian'la Gürcü G.
Magalaşvili kavgası nasıl sonuçlandı? Bu aileler-
den Bagratlılar, Çoruh vadisinden çıkmış, Orbelli-
ler de Çin'den gelmişlerdir. Bölgede herkesin bil-
diği Çinçavat sözü nereden çıkmıştır? Çin Cavak/
ları olmasın? Zira hâlâ bu adı taşıyan Türk menşeli
aileler mevcuttur. Çıldır-Ahılkelek bölgesi de hâlâ
Cavaxet (*Cavak yurdu*) olarak adlandırılmaktadır.

Gürcü kaynakları Çoruhlu Bagratlıları inkâr
edemiyor. Ama onlar Gürcü diyor, siz Ermeni di-
yorsunuz. Demek ki Ahıska Türklerinden önce
halletmeniz gereken problemler var. Engin bilgi ve
tükenmez enerjinle önce bu meseleleri çözmelisin
Sevan Efendi...